

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของผู้สูงอายุในตำบลสันติคีรีครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีบทบาท
- 2.2 แนวคิดและความหมายของการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 2.3 แนวคิดผู้สูงอายุ
- 2.4 แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีบทบาท

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิ และหน้าที่ของสถานภาพที่สังคมกำหนดหรือคาดหวังไว้ โดยได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมทางชนบทรบธรรมเนียมและประเพณีของแต่ละสังคม โดยบทบาทของบุคคลในสังคมจะแสดงออกมาในรูปแบบใดก็จะขึ้นอยู่กับสถานภาพของบุคคลนั้นๆ ตามที่บรรทัดฐานของสังคมได้กำหนดไว้

ทฤษฎีบทบาทนั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. บทบาทในลักษณะโครงสร้างนิยม คือ การสนใจในเนื้อหา โครงสร้างและหน้าที่ของสถานภาพทางสังคม การจัดระเบียบและผลของบทบาท โดยบทบาทจะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในสังคม ถูกคาดหวังไว้บุคคลในสถานภาพใด ควรจะมีบทบาทตามสถานภาพนั้นๆ
2. บทบาทในลักษณะปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม คือ การให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับกระบวนการซึ่งบุคคลจะทำความเข้าใจได้ว่า บุคคลอื่นให้ความสำคัญ ความคาดหวังกับตนเองอย่างไรในการที่จะมีบทบาทในสังคมซึ่งจะเกิดขึ้นจากบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันในสังคมนั้นๆ

พงษ์สนธิ คุณนะธา (2536:24-25) เสนอว่า การแสดงบทบาทแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1. บทบาทตามคาดหวัง คือ บทบาทที่ต้องแสดงตามความคาดหวังของผู้อื่น
2. บทบาทตามลักษณะการรับรู้เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพรับรู้เองว่าตนเองมีบทบาทอย่างไร

3. บทบาทที่แสดงจริง เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทตามที่สังคมหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจจะไม่เป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวังและตนเองคาดหวัง

จารุวรรณ ปฐมพงศ์ (2542:22-23) กล่าวว่าสถานภาพของบทบาทและบรรทัดฐานมีความสัมพันธ์กันในการจัดระเบียบของสังคม โดยสังคมจะเป็นระเบียบหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคมที่มีสถานภาพที่แตกต่างกันได้ปฏิบัติตามบทบาทที่บรรทัดฐานกำหนดได้ให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งทำให้คนอื่นที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและสามารถคาดหวังการกระทำดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งสถานภาพของบทบาท และบรรทัดฐานของสังคมสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสังคม

ชัยวัฒน์ พรหมสุข (2543:6) กล่าวว่า บทบาท หมายถึงการปฏิบัติตามสิทธิ และหน้าที่ของสถานภาพที่สังคมกำหนดไว้นั้นคือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสถานภาพของสังคมที่กำหนดเป็นแนวทางหรือรูปแบบของพฤติกรรมในการปฏิบัติ ดังนั้นบทบาทจะคู่กับสถานภาพในสังคม การกำหนดบทบาทของบุคคลในสังคมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของสังคมที่ได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม ว่าจะต้องกระทำอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร จึงจะถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ บทบาทของบุคคลในสังคมแสดงออกขึ้นอยู่กับสถานภาพของบุคคลนั้นๆ ในสังคมนั้นเองที่จะแสดงออกในการเข้าสังคมกับบุคคลอื่นในสังคมโดยสาระของบทบาทแล้วพบว่า

1. บทบาทมีประจำในทุกสถานภาพของสังคม
2. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนด

บทบาท

3. การที่บุคคลจะทราบและปฏิบัติตามบทบาทได้อย่างถูกต้องนั้นต้องผ่านกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบของสังคมหรือสังคมการณ์

4. บทบาทที่บุคคลแสดงออกมีลักษณะของการแสดงออกที่ไม่แน่นอนเหมือนกับบทบาท ที่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ทั้งนี้บทบาทที่แสดงออกจริงนั้น มักจะขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของผู้ที่แสดงบทบาทดังกล่าวและพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆที่อยู่รอบตัวในการแสดงออกของพฤติกรรม

เลวินสัน อ้างใน กฤตศิลป์ อินทชัย (2551: 7) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการคือ

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน (Norms), ความคาดหวัง (Expectation), ข้อกำหนด (Responsibility) และอื่น ๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันกับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปที่การบ่งชี้หน้าที่อันควร

2. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเองที่คิดและกระทำ เมื่อดำรงตำแหน่งนั้น

3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำ โดยให้สัมพันธ์ กับโครงสร้างของสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่ง นั้น ๆ

โดยสรุปแล้วความหมายของบทบาทจากข้อมูลข้างต้น พบว่า บทบาทของมนุษย์ในสังคมนั้นแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพทางสังคมที่แต่ละคนได้รับหรือคาดหวังไว้จากสังคม ซึ่งบุคคลใดที่ได้รับบทบาทเช่นไรในสังคมก็ควรที่จะประพฤติหรือปฏิบัติตามสถานภาพหรือตามที่สังคมได้คาดหวังไว้

2.2 แนวคิดและความหมายของการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2.1 แนวคิดและความหมายของการมีส่วนร่วม ในสังคมประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยในประเทศนั้นๆ ให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ซึ่งกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมประชาธิปไตยสามารถแสดงออกได้หลากหลาย ดังที่ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างน่าสนใจ คือ

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526:25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงประชาชนเอง และการที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจ ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้ทางที่ถูกต้อง

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527:2) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า เป็นการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในเรื่องการจัดการ การควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากร ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทั้งทางเศรษฐกิจ

และสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ สถิติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตของตนเองตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531:11-15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไปหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จัดต้องได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับผลประโยชน์เสมอหน้ากัน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงควรมีการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหรือหลัง ชาวบ้านต้องรู้อย่างของเขเอง มิใช่ให้คนภายนอกมาชี้แนะปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน เช่น สละแรงงาน และทรัพยากรต่างๆ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

โดยสรุปแล้วพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่ การสืบเสาะค้นหาค้นหาปัญหา การค้นหาสาเหตุของปัญหา การหาแนวทางการแก้ปัญหา การดำเนินการตามแนวทางการแก้ปัญหา และสุดท้ายก็คือการติดตามและประเมินผลในทุกขั้นตอน ซึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นต้องไปตามความสมัครใจที่เกิดจากจิตอาสา ไม่ใช่เกิดจากการบังคับ หรือชักจูงจากบุคคลอื่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 350-352) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการพัฒนาในขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่กรณี แต่หากจะให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริงแล้ว ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ซึ่งวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมอาจกระทำโดยการอาสาสมัครใช้แรงงานของตนเองด้วยความสมัครใจ หรืออาจเข้ามาโดย

วิธีการให้คำปรึกษา แนะนำ จะเป็นลักษณะคนเดียวหรือเป็นกลุ่มก็ได้ โดยมีขอบเขตของการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนตระหนักและมองเห็นความสำคัญของการดำเนินงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนรู้จักคิดและสามารถนำเอาข้อมูลและปัจจัยต่างๆในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการวางแผนและตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผล
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการดำเนินงาน เช่น แรงงานหรือกำลังทรัพย์ ตามความสามารถทั้งนี้เพราะเพื่อต้องการให้ประชาชนสามารถคิดต้นทุนและเรียนรู้การจัดกิจกรรมดำเนินงานได้ด้วยตัวเอง
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบด้วยตัวเองว่ากิจกรรมใดที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นได้รับผลดีหรือเป็นประโยชน์หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และจะเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2546:3) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปได้รับอำนาจที่จะคิดจะทำมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการเมือง หรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ
2. การมีส่วนร่วมหมายถึง ต้องร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค เท่าเทียมกัน และควรมีส่วนร่วมด้วยอย่างแท้จริง เข้มแข็ง มิใช่ร่วมอย่างผิวเผิน เกือบๆ
3. การมีส่วนร่วมหมายถึง ต้องร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการ จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ
4. การมีส่วนร่วมมักเป็นเรื่องที่ผู้ค้อยโอกาสขอแบ่งอำนาจจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตตนให้ดีขึ้น

John M Cohen and Norman T. Uphoff อ้างใน กฤตศิลป์ อินทชัย (2551:17) ว่าการมีส่วนร่วมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 อย่าง คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ได้แก่
 - 1.1 การริเริ่มตัดสินใจ
 - 1.2 การดำเนินการตัดสินใจ
 - 1.3 การตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ได้แก่

2.1 การสนับสนุนด้านทรัพยากร

2.2 การบริหาร

2.3 การประสานขอความช่วยเหลือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) คือการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ด้านต่างๆทั้งทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ด้านสังคม หรือแม้กระทั่งผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

โดยสรุปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการกระทำต่างๆในทุกขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆด้วยความสมัครใจและเต็มใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม กล่าวคือการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกไปจนถึงขั้นสุดท้ายของกิจกรรมด้วยกระบวนการการตัดสินใจของตนเอง

2.2.2 แนวคิดและความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังได้กล่าวไปแล้วว่า กระบวนการในการมีส่วนร่วมนั้น ต้องมีอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมทางการเมืองก็เช่นกัน ได้มีผู้ให้ความหมายที่น่าสนใจ ดังนี้

จันทนา สุทธิจารีย์ (2544 : 410) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในความหมายดังนี้

1. เป็นกิจกรรมของประชาชนตามสิทธิกฎหมายกำหนด โดยเฉพาะสิทธิการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือสิทธิที่จะเข้าสมาคมหรือก่อตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิเกี่ยวกับการพูด การชุมนุมและการพิมพ์อย่างอิสระ และเป็นกิจกรรมซึ่งมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาลในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงการมีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการปกครอง

2. เป็นการกระทำด้วยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม เพื่อที่จะคัดเลือกผู้ปกครองและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้คือการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง การติดต่อสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎร และยังมีลักษณะของความกระตือรือร้นทางการเมือง ที่พิจารณาจากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การเข้าร่วมรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3. เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจของสมาชิกในสังคมการเมืองที่จะเลือกกระทำซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายหรือการ

ดำเนินการของรัฐบาล ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รวมทั้งอาจจะเป็นกิจกรรมง่าย ๆ เช่น การพูดคุย ถกเถียงปัญหาการเมือง การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือการสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชน เป็นต้น ซึ่งการกระทำอาจจะผิดหรือถูกต้องตามกฎหมาย อาจใช้หรือไม่ใช้ความรุนแรง อาจจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จผล หรือการกระทำโดยสำนักทางการเมืองหรือถูกชักจูงระดมพลังก็ได้

นอกจากนี้ จันทนา สุทธิจารี (2544 : 412-414) และบุญเรือง บุรภัคดี, การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย (2525) อ้างในอรุณี กาทยานนท์ (2548:19-20) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการ โดยมีกฎหมายรองรับให้กระทำได้ หรือต้องกระทำ วิธีการที่สำคัญ และยอมรับปฏิบัติใช้ทั่วไปในระบอบประชาธิปไตย มีดังนี้

1.1 การเลือกตั้ง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การเลือกตั้งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชัดเจนที่สุด ในทางทฤษฎีสามารถวัดระดับ ประเมินค่าของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้แน่นอนมากกว่าพฤติกรรมอื่นๆ

1.2 การใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ในประเด็นหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะของประชาชน เช่น การพูด อภิปราย เขียน พิมพ์ ในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมโดยการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการต่างๆเหล่านี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองระหว่างประชาชนกับรัฐบาล รัฐบาลจะมีโอกาสรับรู้ปัญหา ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ วิจาร์ณ ท้วงติงการทำงานของรัฐบาลจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยต่อการปรับปรุงการทำงานของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 การจัดตั้งและเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความเห็นทางการเมืองตรงกัน และมีความมุ่งหมายที่จะเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของพรรค ส่วนของประชาชนผู้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด ในช่วงที่เลือกตั้ง สามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรณรงค์หาเสียงช่วยพรรคนั้นๆ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้บางสังคมอาจจะไม่ยอมรับและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมได้โดยตรง แต่มีความสำคัญไม่น้อย ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ จำแนกได้ดังนี้

การเดินขบวนประท้วง เป็นการรวมตัวกันของประชาชนเพื่อแสดงออกกับการไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของรัฐบาล การดำเนินการประท้วงแต่ละครั้งจะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป เป็นการแสดงออกซึ่งพลังของประชาชนส่วนใหญ่ว่า พวกเขาต้องการสิ่งใด และอยากให้รัฐบาลสนองตอบอย่างไร

การก่อความวุ่นวายทางการเมือง ส่วนมากมักจะเกิดจากการปลุกระดมโดยกลุ่มพลังต่างๆ โดยจะหยิบยกข้อบกพร่องต่างๆ ของรัฐบาลมาเป็นสาเหตุ เมื่อมีการปลุกระดมก็ต้องมีพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงการต่อต้านการกระทำของรัฐบาลในรูปแบบต่างๆ เช่น การนัดหยุดงาน ซึ่งจะมีผลเสียหายทั้งเศรษฐกิจและอื่นๆ

การใช้ความรุนแรงทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน เป็นการก่อวินาศกรรมในรูปแบบต่างๆ เป็นวิธีการที่คนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยแต่เป็นผลกระทบต่อบริษัทที่ต้องดำเนินการเรื่องนั้นๆ

การปฏิวัติ เป็นการใช้อำนาจรุนแรงและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองและโครงสร้างทางสังคมอย่างเฉียบพลัน อันมีสาเหตุหลายๆ ประการ เช่น สาเหตุทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือข้อเรียกร้องของประชาชนที่หมดความอดทนและเกิดความกดดันจึงต้องก่อจลาจลสร้างความวุ่นวายเป็นเหตุให้มีการการนองเลือดจนนำไปสู่การปฏิวัติ

Milbrath Lester และ Goel. M อ้างใน อรุณี กาศยานนท์ (2548:17-18) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบ คือ

1. การเลือกตั้ง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง งานที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติ เช่น การเสียภาษี การเคารพกฎหมายและการสนับสนุนประเทศให้ทำสงครามแม้ตนเองจะไม่เห็นด้วย แต่สำหรับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เป็นเพียงการแสดงออกของประชาชนถึงความจงรักภักดีต่อระบบการเมือง มากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตน กล่าวคือ บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น จะกระทำไปโดยความสำนึกในหน้าที่พลเมืองที่ดี มากกว่าจะเชื่อว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เสียงของตนจะมีผลสำคัญทางการเมืองที่แตกต่างออกไป ดังนั้น การไปลงคะแนนเสียงไม่ว่าจำเป็นจะต้องอาศัยการสื่อสาร และการจงใจมากเหมือนกิจกรรมด้านการเมืองอื่นๆ ผู้ไปลงคะแนนเสียงอาจจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบอื่น แต่ในทางกลับกันผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นในรูปแบบอื่นๆ อาจจะไม่ได้ลงคะแนนเสียงก็ได้

2. การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and campaign Workers) หมายถึง การมีส่วนร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การชักชวนประชาชนไป

ลงทะเบียนเพื่อมีสิทธิในการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมและการสนับสนุนพรรคการเมือง การพยายามชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนชื่นชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับรัฐ

3. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activists) เป็นการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวหรือร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาดังกล่าว ผู้มีบทบาทในชุมชนจึงนับว่าเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูง ตลอดจนมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชน ผู้มีบทบาทแตกต่างจากเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียงในแง่ความเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง

4. การติดต่อกับทางราชการ (Contracting official) เป็นกิจกรรมที่เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงของบุคคล ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเท่านั้นเอง เช่น การติดต่อกับทางราชการเรื่องการเสียภาษีโรงเรือน การทำถนน การติดต่อขอรับสวัสดิการ

5. การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ได้แก่ การเข้าร่วมเดินตามถนน ซึ่งเกี่ยวกับการประท้วงอย่างแข็งขัน เปิดเผยต่อกรณีที่ได้รับและกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม การให้ความเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วง การเข้าร่วมกลุ่มประท้วงรัฐบาล และการปฏิเสธยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6. การเป็นผู้สื่อข่าวทางการเมือง (Communicators) ได้แก่ การติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ การส่งข่าวสารแสดงการสนับสนุนให้แก่ผู้นำทางการเมืองเมื่อเขากระทำในสิ่งที่ถูกต้อง หรือส่งคำคัดค้านเมื่อเขากระทำในสิ่งที่เลวร้าย การร่วมถกปัญหาทางการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชน การให้ความสนใจกับทางราชการและการเขียนจดหมายหรือบทความถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ส่วนใหญ่มักเป็นพวกที่มีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมากและมีความสนใจทางการเมืองมากด้วย

อย่างไรก็ตาม จันทนา สุทธิจารีย์ (2544 : 412) ยังได้แสดงความคิดเห็นถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ดังนี้

1. ระบบการเมือง ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด คือ ระบบประชาธิปไตย ส่วนระบบการเมืองอื่นมักกีดกันหรือปิดโอกาส

2. วัฒนธรรมทางการเมือง แบบอย่างของทัศนคติความโน้มเอียงที่บุคคลในฐานะสมาชิกของระบบการเมืองมีต่อการเมือง มีผลสำคัญต่อลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ

ประชาชนและโดยที่วัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคมได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆซึ่งแตกต่างกันออกไป เช่นลักษณะวัฒนธรรมในสังคมไทยมีความเคารพยกย่องผู้อาวุโส เคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง เป็นวัฒนธรรมที่สั่งสมต่อเนื่องเป็นเวลานาน และลักษณะความเชื่อเช่นนี้ทำให้ประชาชนเคยชินกับการเป็นผู้ตาม เอื้อต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าหรือค้ำแครบนับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ต้องการวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของคนในสังคมอย่างมาก

3. โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วย โดยมีสมมุติฐานว่าการศึกษาทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ที่ตนพึงกระทำต่อระบบการเมืองมากขึ้น ดังนั้นหากประชาชนขาดการศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองก็จะอยู่ในระดับต่ำ และผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากกว่าประชาชนที่มีรายได้น้อย เพราะต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ

4. สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศต่างๆในโลกและอิทธิพลของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่แพร่หลายติดต่อกันอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน มีส่วนช่วยกระตุ้นหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศต่างๆ

Milbrath Lester และ Goel. M อ้างใน พันธศักดิ์ นิ้มจรรยา (2539:41) พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองประกอบด้วยฐานคติ (assumption) สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางการเมืองอย่างไร อย่างหนึ่ง มีแนวโน้มที่จะเกี่ยวข้องกับการกระทำอื่น ๆ ทางการเมืองด้วย

2. ความเกี่ยวพันทางการเมือง มีลักษณะเป็นลำดับขั้น กล่าวคือบุคคลที่อยู่ในลำดับขั้นของการเกี่ยวพันทางการเมืองเดียวกันมีแนวโน้มที่จะมีกิจกรรมทางการเมืองเหมือนกัน ผู้ที่มีลำดับขั้นของการเกี่ยวพันทางการเมืองในลำดับสูงจะครอบคลุมกิจกรรมทางการเมืองในลำดับที่ต่ำด้วย ดังที่ Milbrath เสนอไว้ 14 ระดับ

1. การแสดงความสนใจทางการเมือง
2. การใช้สิทธิเลือกตั้ง
3. การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง
4. การชักจูงผู้อื่นให้เลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน
5. การติดกระดุม หรือสติ๊กเกอร์ เพื่อแสดงการสนับสนุน
6. การติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง
7. การบริจาคเงินสนับสนุนทางการเมือง

8. การร่วมประชุม หรือชุมนุมทางการเมือง
9. การร่วมรณรงค์ทางการเมือง
10. การเป็นสมาชิกสำคัญของพรรคการเมือง
11. การร่วมประชุมแกนนำของพรรค
12. การร่วมระดมทุน
13. การเสนอตัวเป็นคู่แข่งทางการเมือง
14. การดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จะเห็นได้ว่าโดยรวมแล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นหมายถึงการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการหรือกิจกรรมทางการเมืองในทุกขั้นตอนตั้งแต่การแสดงออกทางการเมืองในด้านต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล การติดตามผลการทำงานของรัฐบาลและสุดท้ายก็คือการประเมินผลงานของรัฐบาล ถ้ารัฐบาลทำผลงานได้ดี ประชาชนก็จะให้การสนับสนุนต่อไป แต่ถ้ารัฐบาลบริหารประเทศแย่ ประชาชนก็จะเลิกสนับสนุนและหันไปสนับสนุนกลุ่มการเมืองอื่นเพื่อให้เข้ามาบริหารประเทศแทน ดังนั้นการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ จะทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก สามารถที่จะกำหนดทิศทางหรือนโยบายในการบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ประชาชนต้องการ

2.3 แนวคิดผู้สูงอายุ

ประเทศไทยแต่โบราณกาลมาให้ความสำคัญกับผู้ที่สูงวัยกว่าหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าระบบอาวุโส โดยเฉพาะผู้สูงอายุในสังคมไทยเพราะถือว่าผู้สูงอายุผ่านประสบการณ์ชีวิตมาอย่างหลากหลาย จึงเป็นผู้ที่พร้อมไปด้วยคุณวุฒิ วิทยุติ นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังสามารถมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์ในระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ โดยเฉพาะในระดับครอบครัว ผู้สูงอายุมิบทบาทมากในครอบครัวขยายในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและประเพณีสู่บุตรหลาน ส่วนในชุมชนนั้นผู้สูงอายุสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จึงถือได้ว่าผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ

คุณฉวี สุนทรปริยาศรี (2519:36-44) พบว่า ผู้สูงอายุต้องการที่จะช่วยเหลือและทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง ซึ่งจะเป็นชุมพลังที่ดีในการทำประโยชน์ให้กับสังคมได้และถ้ามีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุเป็น

ศูนย์อาสาสมัครผู้สูงอายุ ก็จะทำให้ผู้สูงอายุเป็นชุมพลในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เกษมและกฤตยา ตันติผลาชีวะ (2528:5) ให้ข้อพิจารณาความสูงอายุของบุคคล ดังนี้

1. พิจารณาในแง่ของการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในทางสรีระวิทยาพบว่า การเปลี่ยนแปลงแรกสุดของผู้ที่เข้าสู่ความสูงอายุคือ สายตาจะยาวขึ้นต้องใช้แว่นสายตาช่วย ผมหงอก หูตึง เหนื่อยง่ายและจี้ลึ้ม เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจะต้องใช้เวลาในการรักษานานขึ้นกว่าเดิม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ แต่ละขั้นจะเปลี่ยนแปลงต่างกัน อายุที่มีการเปลี่ยนแปลงจะไม่เท่ากัน เช่น บางคนเริ่มผมหงอกตั้งแต่อายุ 35 ปี และอาจมีสายตายาวแล้วก็ได้ โดยทั่วไปสายตาจะเริ่มเปลี่ยนเมื่ออายุ 40 ปี จากนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงของผม การได้ยินและความอดทน การพิจารณาความสูงอายุโดยใช้การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายจึงไม่เป็นข้อบ่งชี้ที่ชัดเจน

2. พิจารณาในแง่จิตใจ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้สูงอายุ จะยึดมั่นในความคิดของตนเป็นหลัก ไม่ค่อยยอมรับความรู้ใหม่ๆหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมักมีความต้องการที่จะช่วยเหลือสังคมตามความถนัดของตนเอง ต้องการความสนใจจากผู้อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ตลอดจนต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิดเมื่อเวลาเจ็บป่วย มีลักษณะจิตใจน้อย จู้จี้ขี้บ่นและถือตัว

3. พิจารณาในแง่ของสังคม ความมีอายุทำให้ผู้สูงอายุมีสถานะทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีความสำคัญในฐานะผู้มีประสบการณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนๆนั้น ด้วย แม้ว่าสังคมจะกว้างและมีความรู้จักมากขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล แต่การทำงานและหน้าที่ความรับผิดชอบจะลดลง เนื่องจากความจำกัดของอายุและความสามารถ

4. พิจารณาในแง่กฎหมาย กฎหมายได้กำหนดความสูงอายุตามปีปฏิทินแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

วิเชียร รักการ (2529:45-47) อธิบายลักษณะค่านิยมของสังคมไทยต่อผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. ยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส เนื่องจากลักษณะครอบครัวของสังคมไทย ตั้งแต่ในอดีตจะมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ สืบทอดกันมาในระบบของเครือญาติ อาทิเช่น ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน เหลน จะมีหัวหน้าครอบครัวซึ่งมักหมายถึงผู้ที่มีอาวุโสสูงสุด เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต้องยอมรับในการตัดสินใจนั้นๆ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหรือโต้แย้งได้ จนกลายเป็นรูปแบบของสังคมไทยที่ยกย่องผู้อาวุโส

2. ยกย่องความเป็นผู้มีกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ โดยถือว่าเป็นผู้ประเสริฐ ส่งผลให้พฤติกรรมของคนไทยเป็นผู้ที่มีการอุปการะผู้มีพระคุณ ได้แก่ บิดา มารดา ผู้มีพระคุณที่เคยให้

ความช่วยเหลือ เป็นต้น สังคมไทยเชื่อว่าการทอดทิ้งบิดา มารดา ผู้มีพระคุณเป็นการเนรคุณ เป็นบาป โลกจะติเตียน ดังนั้นจึงปลูกฝังให้คนไทยเป็นคนรู้คุณคน โดยเฉพาะผู้มีพระคุณ

นิศา ชูโต อังใน บุญมาศ สันธูประมา (2539:5) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า เป็นผู้ที่มียุวัดด้วยจำนวนปีตามปฏิทินของเวลาที่ได้มีชีวิตอยู่และจะมีเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ด้าน คือ ความเสื่อมถอยของร่างกาย พิจารณาตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนา และหน้าที่กิจกรรมของสังคม

สุรกุล เจนอบรม (2541 : 6 – 7) ได้กำหนดการเป็นบุคคลสูงอายุว่า บุคคลผู้จะเข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุ มีเกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกันโดยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุไว้ 4 ลักษณะดังนี้

1. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) จากจำนวนปีหรืออายุที่ปรากฏจริงตามปีปฏิทินโดยไม่นำเอาปัจจัยอื่นมาร่วมพิจารณาด้วย
2. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physiological Aging หรือ Biological Aging) กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี
3. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ (Psychological Aging) จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สติปัญญา การรับรู้และเรียนรู้ที่ถดถอยลง
4. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากบทบาททางสังคม (Sociological Aging) จากบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล ตลอดจนความรับผิดชอบในการทำงานลดลง

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544 :10 – 11) กล่าวว่า การที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพหรือสูงอายุ สามารถพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

1. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจากราชบัณฑิตยสถาน เช่น ประเทศไทยกำหนดอายุวัยเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปี แต่ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดอายุ 65 ปี เป็นต้น
2. การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนดโดยยึดตามเกณฑ์ทางสรีรวิทยาหรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีรวิทยาที่แตกต่างกันในวัยสูงอายุวัยละต่างๆ ในร่างกาย จะทำงานน้อยลงซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บางคนอายุ 50 ปี ฟันอาจจะหลุดทั้งปากแต่บางคนอายุถึง 80 ปี ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น

3. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Functioning) เป็นการกำหนดตามเกณฑ์ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุด chez ผู้สูงอายุคือ ความจำเริ่มเสื่อม ขาดแรงจูงใจซึ่งไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้สูงอายุทุกคนจะมีสภาพเช่นนี้

4. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดความคิดที่ผู้สูงอายุมองตนเอง เพราะโดยปกติผู้สูงอายุมักจะเกิดความคิดว่า “ตนเองแก่ อายุมากแล้ว” และส่งผลต่อบุคลิกภาพทางกาย ความรู้สึกทางด้านจิตใจ และการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้น

5. ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนดโดยยึดความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยใช้แนวความคิดจากการเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกายและจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่า วัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้น บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงหมายถึงบุคคลที่มีวัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน

6. ความกดดันทางอารมณ์และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and Illness) เป็นการกำหนดโดยยึดตามสภาพร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุจะเผชิญกับสภาพโรคร้ายไข้เจ็บอยู่เสมอ เพราะสภาพทางร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลง นอกจากนั้น ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมอื่นๆ ทำให้เกิดความกดดันทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก ส่วนมากมักพบกับผู้มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปีขึ้นไป

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 กำหนดว่า ผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันในแต่ละสังคม สำหรับสังคมไทยนั้นกำหนดว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในการที่จะกำหนดว่าบุคคลใดเป็นผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น ต้องมีองค์ประกอบหรือข้อพิจารณาดังต่อไปนี้ ด้านอายุ เช่นต้องมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ด้านร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมสลายไปตามวัย เช่น ผู้สูงอายุจะมีผิวหนังเหี่ยวแห้งและหย่อนยาน ด้านจิตใจโดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สติปัญญา การรับรู้ และการเรียนรู้ที่อาจเสื่อมถอยลงเล็กน้อย ด้านบทบาททางสังคมได้แก่ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีความรับผิดชอบในสังคมลดน้อยลงไป แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุเป็นในสังคมไทยถือว่าเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญควรยกย่องและเคารพนับถือ โดยผู้่อันวัยกว่าต้องแสดงความกตัญญูทดแทนแก่ผู้สูงอายุ ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้อย่างเต็มที่ และที่สำคัญก็คือผู้สูงอายุเป็นผู้มีคุณูปการต่อสังคมไทยในหลายๆด้าน นั่นเอง

2.4 แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์

“มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ประโยคนี้ได้ให้ความหมายอย่างลึกซึ้งถึงการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะว่ามนุษย์ไม่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยลำพัง ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีการรวมตัวกันเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของตนเองและของคนอื่นที่มาอยู่รวมตัวกัน การรวมตัวกันของมนุษย์เช่นนี้ เราเรียกว่า การรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มกันของมนุษย์มีหลายประเภทขึ้นอยู่กับจุดประสงค์หรือเป้าหมายในการรวมกลุ่มนั้นๆ กลุ่มผลประโยชน์ถือเป็นกลุ่มๆ หนึ่งที่มีมนุษย์มารวมกันเพื่อต้องการสร้างอำนาจต่อรองให้กับกลุ่มของตนเองบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายและนิยามของกลุ่มผลประโยชน์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ดูขุม นวลสกุล (2528) ให้ความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ ว่าเป็น กลุ่มของบุคคลที่รวมกันเพราะมีอาชีพ หรือมีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน และมีความต้องการที่จะให้นโยบายของรัฐบาลสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่มตน โดยกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยหากแบ่งตามจุดประสงค์ในการรวมกลุ่ม แบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มมาตุภูมิ คือ กลุ่มที่มีสมาชิกมาจากที่เดียวกัน ถิ่นที่อยู่เดียวกัน หรือเรียนในสถาบันเดียวกัน บทบาทจะมีอยู่ในวงแคบๆ โดยจะมุ่งไปที่การแสวงหาผลประโยชน์เพื่อพรรคพวกคนเท่านั้น แทบไม่มีบทบาททางการเมืองเลย
2. กลุ่มอาสาศัมคร เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อาจเป็นในรูปของการรวมกลุ่มแบบถาวร หรือรวมกลุ่มกันชั่วคราว เพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. กลุ่มอาชีพ จะมีการรวมกลุ่มในลักษณะถาวรจากกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน หรือดำเนินธุรกิจร่วมกัน

คณะกรรมการอุดมการณ์ของชาติในการเอกลักษณ์ของชาติ อ้างใน อนุสรณ์ จอมสงัด (2549) ได้แบ่งกลุ่มผลประโยชน์ของประเทศไทยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผลประโยชน์ทางเกษตรกรรม คือกลุ่มผลประโยชน์ของชาวนาไรชาวนา และผู้ผลิตผลทางการเกษตร โดยลักษณะการรวมกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องมาจากการตื่นตัวทางการเมืองหลัก เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จึงทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ เช่น สหพันธ์ชาวนาชาวไร่ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มสหกรณ์ต่างๆ
2. กลุ่มผลประโยชน์ทางอาชีพ คือ กลุ่มผลประโยชน์ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง ที่รวมเอาบุคคลที่มีอาชีพเดียวกันหรือมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหมือนกัน โดยกลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้จะมีอิทธิพลมากกว่ากลุ่มผลประโยชน์ประเภทอื่น

3. กลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม คือ กลุ่มผลประโยชน์ที่มีอาชีพเดียวกันหรืออยู่ในสถานที่เดียวกัน โดยแบ่งได้เป็น กลุ่มผลประโยชน์มหาชน กลุ่มผลประโยชน์โลกทัศน์และสื่อมวลชน

Almond และ Powell อ้างใน อนุสรณ์ จอมสัจด์ (2549:21) ได้ให้นิยาม กลุ่มผลประโยชน์ว่า หมายถึงกลุ่มที่มีความเกี่ยวพันกันด้านผลประโยชน์ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ยังได้เกี่ยวโยงกันในด้านความรู้สึกส่วนหนึ่งส่วนใดด้วย โดยได้แบ่ง กลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผลประโยชน์ที่มีการเข้ามารวมกันเมื่อเกิดวิกฤติร้ายแรง การรวมกลุ่มในรูปแบบนี้เกิดจากการรวมตัวกันของฝูงชนที่มีอารมณ์รุนแรง ไม่มีการจัดตั้งองค์กรที่ดี ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน จะใช้ความรุนแรงในการเรียกร้องผลประโยชน์ หากไม่ได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการอาจนำไปสู่เหตุการณ์ที่รุนแรงได้

2. กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้รวมตัวกันในรูปของสมาคม คล้ายกับกลุ่มผลประโยชน์ประเภทแรก คือ ขาดการจัดตั้งองค์กรที่ดีและมีกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง มักเกิดจากการรวมกลุ่มในเครือข่าย กลุ่มท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีการแสดงออกถึงความต้องการในผลประโยชน์เป็นครั้งคราวและใช้วิธีเรียกร้องผลประโยชน์อย่างไม่เป็นทางการ มักพบในประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา

3. กลุ่มผลประโยชน์แบบรวมตัวกันในรูปของสถาบัน กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้มักจะมิพบพบเป็นตัวแทนของกลุ่มคนและกลุ่มอื่นๆในสังคมด้วย อาจรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่หรือเป็นกลุ่มย่อยก็ได้ เช่น กลุ่มพรรคการเมือง กลุ่มนายทหาร กลุ่มข้าราชการ หรือกลุ่มศาสนา

4. กลุ่มผลประโยชน์ที่มีการรวมตัวกันในรูปของสมาคม คือ กลุ่มที่มีการเรียกร้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มคน มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำอย่างถาวร ในการเรียกร้องผลประโยชน์กระทำได้โดยมีการวางแผนเป็นอย่างดี อีกทั้งดำเนินการอย่างมีขั้นตอนที่แน่นอน เช่น หอการค้า องค์กรเอกชน เป็นต้น

แสวง รัตนมงคลมาศ อ้างใน ชีรพล อินทรลิบ (2541) ได้แบ่งลักษณะการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะของการรวมกลุ่มเป็นไปโดยสมัครใจ ไม่ใช่การรวมกลุ่มจากการถูกบังคับหรือถูกครอบงำ

2. การรวมกลุ่มมิใช่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนเท่านั้น ไม่ได้มีวัตถุประสงค์อื่นมาเกี่ยวข้อง

3. ความต้องการในการรวมกลุ่มยังรวมไปถึงการใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างๆของรัฐที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตน

จากนิยามและความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ คือการรวมตัวกันของบุคคลเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองหรือสนองตอบต่อความต้องการของบุคคลที่เข้ามารวมกลุ่มกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ เพื่อหาข้อตกลงร่วมในการแสดงออกเพื่อต่อรองและเรียกร้องผลประโยชน์ตามที่กลุ่มของตนต้องการ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ผู้สูงอายุในสังคมไทยได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลที่น่าเคารพนับถือ และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนรุ่นหลัง เนื่องด้วยเพราะประสบการณ์ต่างๆที่สะสมมาตลอดชีวิต ทำให้สามารถใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีชี้แนะหรือแนะนำสั่งสอนคนรุ่นหลังได้ แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยยังมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของผู้สูงอายุต่อสังคมไทยไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

เพชร สุนทรโทก (2529) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทยตามการรับรู้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมองว่าตนเองมีบทบาทสำคัญต่อครอบครัวโดยการเป็นผู้อบรมสั่งสอน ให้คำปรึกษา และถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้แก่บุตรหลานในครอบครัว และมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนในด้านการเป็นผู้นำในการถ่ายทอดความรู้และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดพิธีกรรมตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา

สมศรี กันธมาลา (2529) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมบทบาทของผู้เกษียณอายุให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่เกษียณอายุส่วนใหญ่มีความสนใจที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆเพื่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยรู้สึว่าตนเองยังเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในสังคม ซึ่งหากให้โอกาสกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่ม จะเป็นการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้นในแง่ของการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่างๆไปยังกลุ่มบุคคลอื่น

ทองอยู่ แก้วไทรสะ (2531) ได้ศึกษาเรื่องผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยศึกษาผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 580 คน พบว่า ผู้สูงอายุนั้นมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนถึงร้อยละ 56.4 นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีบทบาทในฐานะผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือจากบุตรหลานและยังเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา

กฤตศิลป์ อินทชัย (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้ศึกษาถึงบทบาทของผู้สูงอายุในตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน อาทิ เช่น การมีส่วนร่วมด้านการเมืองผู้สูงอายุให้ความสนใจเป็นอย่างมากโดยมีโดยดูได้จากการติดตามข่าวสารการเลือกตั้งในตำบลฟ้าฮ่าม และชักชวนกันไปลงคะแนนเลือกตั้ง ในด้านสังคมได้มีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในการตั้งชมรมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ร่วมเป็นอาสาสมัครทำงานในโครงการต่างๆ และได้เสนอความคิดเห็นโดยผ่านเวทีประชาคมและประชาพิจารณ์ต่างๆของเทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม

ผลการศึกษาของ กฤตศิลป์ อินทชัย พบว่าผู้สูงอายุในตำบลฟ้าฮ่ามมีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นหลายด้าน แต่ก็มีปัญหาที่ในบางกิจกรรมให้โอกาสผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจะพบว่า กลุ่มมวลชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มอื่นๆในสังคม จะพบว่าผู้สูงอายุล้วนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทุกกลุ่ม ซึ่งแต่ละคนอาจจะอยู่ในสถานภาพที่แตกต่างกันออกไป บางคนอาจจะไปเป็นผู้นำกลุ่ม บางคนอาจเข้าไปเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการของกลุ่ม ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ล้วนมีบทบาททางการเมืองภายในกลุ่มแทบทั้งสิ้น เนื่องจากว่าสังคมไทยยังให้การนับถือต่อผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก จุดแข็งข้อนี้ทำให้ผู้สูงอายุมีอิทธิพลหรือพลังเพียงพอที่จะโน้มน้าวหรือกำหนดทิศทางความเป็นไปในสังคมหรือชุมชนนั้นๆได้ โดยเฉพาะพลังในด้านการมีบทบาททางการเมือง เช่น บทบาทในการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ โดยเฉพาะการเมืองในระดับท้องถิ่นได้เห็นถึงความสำคัญในพลังทางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านั้นในฐานะเป็นหัวคะแนนและเป็นฐานเสียงของกลุ่ม ดังนั้นจึงได้พยายามที่จะสนับสนุนงบประมาณโดยผ่านโครงการต่างๆแก่กลุ่มผู้สูงอายุเหล่านั้น เพื่อจะได้โน้มน้าวให้เป็นฐานเสียงให้กับกลุ่มการเมืองท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งการเมืองระดับชาติเองก็ยังให้ความสำคัญกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยแสดงออกมาในรูปแบบนโยบายต่างๆ อาทิเช่น การให้เงินค่าตอบแทนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นต้น

นอกจากจะมีการศึกษาความสำคัญของผู้สูงอายุในสังคมไทยในด้านการเป็นปูนียบุคคลที่นำเคารพนับถือ นายกองและเอาเป็นแบบอย่างแล้วนั้น ยังมีผู้ศึกษาถึงบทบาทของผู้สูงอายุในลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์เพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับกลุ่มหรือชุมชนของตนเอง ซึ่งได้มีผู้ศึกษาถึงบทบาทในการรวมตัวกันของผู้สูงอายุเพื่อสร้างอำนาจหรืออิทธิพลในการต่อรองเงื่อนไขต่อรัฐเพื่อผลประโยชน์ต่อกลุ่มผู้สูงอายุเองและเพื่อส่วนรวม ดังนี้

นันทนา นันทวโรภาส (2533) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองท้องถิ่น:ศึกษาบทบาทผู้นำชาวไร่ อ้อยในฐานะตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ จากการศึกษาพบว่าการรวมกลุ่มของเกษตรกรในเมืองไทย

ที่จัดว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ในขณะนั้น กลุ่มที่มีศักยภาพสูงสุด คือ กลุ่มชาวไร่อ้อย และเนื่องจากอ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจที่ถูกกำหนดโดยอำนาจทางการเมืองมาโดยตลอด การรวมกลุ่มจึงมีเป้าหมายทางการเมืองด้วย นั่นคือ การที่มีความพยายามในการที่จะผลักดันให้ผู้นำกลุ่มชาวไร่อ้อยเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ และนั่นหนา ยังได้เสนออีกว่า กลุ่มเกษตรกรถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในเชิงปริมาณทางการเมืองสูง หากมีการจัดตั้งให้เป็นกลุ่มผลประโยชน์ได้อย่างมีเอกภาพ ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำกลุ่มก็จะได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาททางการเมือง ทั้งนี้เพื่อสร้างพลังต่อรองและปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เอง

อักษร วงศ์ใหญ่ (2543) ได้ศึกษาเรื่องบทบาททางการเมืองของกลุ่มแม่บ้านกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ซึ่งได้พบว่า สมาชิกของกลุ่มแม่บ้านกิ่งอำเภอเวียงหนองล่องนั้น มีบทบาททางการเมืองในระดับชาติและท้องถิ่นในลักษณะที่มีแนวโน้มจะมากขึ้น โดยบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่นจะมีมากกว่าในบทบาททางการเมืองระดับชาติ อันเนื่องมาจากการที่กลุ่มแม่บ้านมีความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์กับนักการเมืองท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นมากกว่านักการเมืองระดับชาติ ด้วยเหตุผลที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มแม่บ้านกับนักการเมืองท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นเป็นไปในทางตรง เข้าถึงได้ง่าย ต่างจากนักการเมืองในระดับชาติที่ความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะทางอ้อม เพราะการติดต่อประสานงานต้องผ่านคนกลางไม่สามารถจะสื่อสารหรือติดต่อกันโดยตรงได้ นั่นเอง

สุดเขต สกุลทอง (2549) ศึกษาเรื่อง อิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ในเขตเทศบาลตำบลแม่โจ้ต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ในเขตเทศบาลตำบลแม่โจ้ต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล และศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กับกลุ่มทางการเมืองท้องถิ่นผลการศึกษาพบว่า การที่กลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่จะสามารถเอาชนะการเลือกตั้งได้นั้นจะอาจไม่คำนึงถึงวิธีการหาเสียงเลือกตั้งตามกฎหมาย แต่ยังคงอาศัยปัจจัยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมหมู่บ้านไทยผนวกกับอำนาจรัฐและอำนาจเงิน ทั้งนี้เพื่อใช้ปัจจัยดังกล่าวจัดตั้งแกนนำที่เป็นสมาชิกของกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ให้เข้าไปมีบทบาทในระดับผู้นำของ กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) กลุ่มเกษตรกร กลุ่มนักศึกษา กลุ่มข้าราชการและพนักงานของรัฐ เพื่อให้แกนนำดังกล่าวสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกแต่ละกลุ่มโดยแกนนำกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งที่ถูกกฎหมายและอาจผิดกฎหมาย มีกลวิธีต่อสู้ทางการเมืองที่แยบยล เช่น การใช้อำนาจรัฐ อำนาจเงิน อำนาจอิทธิพล การสร้างบุญคุณ การสร้างข้อต่อรอง และการโจมตี หลอกล่อฝ่ายตรงข้ามด้วยข่าวลือข่าวปล่อยต่างๆอันเป็นการท้าทายอำนาจรัฐ ที่อิงแอบกับกลุ่มประชาชน แกนนำกลุ่มการเมืองอาศัยการ

แทรกซึมกลุ่มผลประโยชน์แล้วใช้ประชาชนเป็นฐานในการสร้างสมอำนาจและบารมี มีความซับซ้อนทางการเมืองหลายระดับชั้น พัวพันตั้งแต่้นการเมืองตั้งระดับท้องถิ่นระดับจังหวัด ถึงระดับชาติต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองท้องถิ่นทั้งสิ้น

จากการศึกษายังพบอีกว่าแกนนำกลุ่มผลประโยชน์ได้ขยายอิทธิพลดังกล่าวไปสู่กลุ่มประชาชนผู้มีสิทธิในเขตเทศบาล โดยใช้กลวิธีที่แยบยลดังกล่าวสร้างอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของประชาชนให้เลือกกลุ่มการเมืองท้องถิ่นเข้าไปเป็นผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาล อีกทั้งแกนนำผู้มีบทบาทในกลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวตรงกับข้อสมมติฐานของผู้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลและความสัมพันธ์ ระหว่าง กลุ่มการเมืองท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้สรุปเนื้อหาแล้วนำมาเป็นกรอบในการศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ โดยใช้ทฤษฎีบทบาท ทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิดผู้สูงอายุและแนวคิดกลุ่มผลประโยชน์เป็นกรอบในการศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของผู้สูงอายุในตำบลสันผีเสื้อ ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นทั้งหมด ผู้ศึกษาได้นำเสนอออกมาเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

